

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه علوم پزشکی و
خدمات بهداشتی درمانی استان اردبیل

پایان نامه جهت اخذ درجه‌ی دکترای حرفه‌ای دندانپزشکی

عنوان:

بررسی نتایج متغیرهای پاراکلینیکی مرتبط با دهان در بیماران سلیاک استان اردبیل در

سال ۱۴۰۲

اساتید راهنما:

دکتر ندا محمدپور

دکتر مهدی رهبر

اساتید مشاور:

دکتر فرهاد پورفرضی

دکتر عباس یزدان‌بد

نگارش:

سینا همتی اسک شهر

چکیده

بررسی نتایج متغیرهای پاراکلینیکی مرتبط با دهان در بیماران سلیاک استان اردبیل در

سال ۱۴۰۲

مقدمه: بیماری سلیاک یک اختلال خودایمنی روده‌ی باریک با زمینه‌ی ژنتیکی بوده که می‌تواند باعث درد شکمی متناوب، تغییر جریان بزاق، تغییر ترکیبات و خاصیت بافرینگ بزاق شود؛ تا حدودی برخی از این علائم با رژیم فاقد گلوتن تقلیل پیدا کرده و یا رفع می‌شوند. با توجه به گستردگی نتایج حاصل از مطالعات انجام شده در رابطه با ارتباط بین میزان جریان بزاق تحریکی و غیرتحریکی، pH بزاق و زروستومیا با بیماری سلیاک، این مطالعه، به منظور بررسی نتایج متغیرهای پاراکلینیکی مرتبط با دهان در بیماران سلیاک استان اردبیل در سال ۱۴۰۲ انجام گردید.

مواد و روش‌ها: از ۳۲۳ بیمار سلیاکی براساس فرمول شیوع‌شناسی با شیوع ۸۰ درصدی زروستومیا در بیماران سلیاکی و با احتمال ریزش ۲۰ درصدی، ۲۰۵ نفر به صورت تصادفی وارد مطالعه شدند که از این بین ۱۷۳ نفر واجد شرایط بودند. همه‌ی بیماران، پرسشنامه‌ی مرتبط با زروستومیا را پر کردند. جمع‌آوری بزاق تحریکی و غیرتحریکی بیماران، به منظور اندازه‌گیری مقدار آن، درون ظرف پلاستیکی ۱۰ میلی‌لیتری با درجه‌بندی ۰/۱ میلی‌لیتری، انجام شد. بلافاصله بعد از اندازه‌گیری میزان جریان بزاق تحریکی و غیرتحریکی، pH بزاق توسط pH سنج اندازه‌گیری شد. از روش‌های آماری توصیفی و آزمون‌های آماری برای گزارش و تحلیل داده‌ها استفاده شد ($P < 0/05$).

یافته‌ها: میانگین میزان جریان بزاق غیرتحریکی و میزان جریان بزاق تحریکی به ترتیب ۰/۲۴ و ۰/۷۸ محاسبه شد و هم‌چنین میانگین pH بزاق در این مطالعه ۷/۰۵ به دست آمد علاوه‌براین میزان جریان بزاق غیرتحریکی ۴۹ مورد از بیماران (۲۸/۳ درصد) کمتر از حد نرمال بوده و این تعداد در میزان جریان بزاق تحریکی به ۹۲ مورد (۵۳/۲ درصد) رسید. ۵۲ درصد از بیماران مبتلا به سلیاک، اظهار وجود زروستومیا را داشتند و مطابق آزمون Fishers exact Test هیچ ارتباطی بین هایپوسالیویشن و زروستومیا در بیماران مبتلا به سلیاک دیده نشد.

نتیجه‌گیری: شیوع میزان جریان بزاق غیرتحریکی کم در بیماران ۲۸/۳ درصد (۴۹ نفر) و شیوع جریان بزاق تحریکی کم، ۵۳/۲ درصد (۹۲ نفر) بود و هم‌چنین ۵۲ درصد (۹۱ نفر) از بیماران زروستومیا داشتند.

کلیدواژه‌ها: میزان جریان بزاق، pH بزاق، بیماری سلیاک، زروستومیا

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
-------	------

فصل اول: معرفی پژوهش

۱-۱. مقدمه، بیان مسأله و ضرورت اجرای پژوهش	۱
۲-۱. اهداف پژوهش	۵
۱-۲-۱. هدف کلی طرح	۵
۲-۲-۱. اهداف اختصاصی	۵
۳-۲-۱. هدف کاربردی	۶
۳-۱. فرضیات یا سوالات پژوهش	۶
۱-۴. تعریف واژه‌ها	۶

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۱-۲. مقدمه	۹
۲-۲. مبانی نظری پژوهش	۹
۱-۲-۲. بیماری سلیاک	۹
۲-۲-۲. بزاق	۱۴
۱-۲-۲-۲. ترکیبات بزاق	۱۷
۲-۲-۲-۲. میزان جریان بزاق تحریکی و غیرتحریکی	۱۸
۳-۲-۲-۲. توانایی بافری بزاق	۲۱
۴-۲-۲-۲. زروستومیا	۲۳
۳-۲. مروری بر پیشینه‌ی پژوهش	۲۹

- ۲۹-۳-۱. مروری بر پیشینه‌ی پژوهش در ایران..... ۲۹
- ۲۹-۳-۲. مروری بر پیشینه‌ی پژوهش در خارج..... ۲۹
- ۳۲-۳-۳. جمع‌بندی پیشینه‌های پژوهش..... ۳۲

فصل سوم: مواد و روش‌ها

- ۳۴-۳-۱. نوع مطالعه و روش پژوهش..... ۳۴
- ۳۴-۳-۲. جامعه‌ی آماری پژوهش..... ۳۴
- ۳۴-۳-۳. معیارهای ورود و خروج به مطالعه..... ۳۴
- ۳۵-۳-۴. حجم نمونه و روش نمونه‌گیری..... ۳۵
- ۳۵-۳-۵. ابزار و روش گردآوری داده‌ها..... ۳۵
- ۳۶-۳-۵-۱. زروستومیا..... ۳۶
- ۳۶-۳-۵-۲. میزان جریان بزاق غیرتحریکی و تحریکی..... ۳۶
- ۳۷-۳-۵-۳. pH بزاق..... ۳۷
- ۳۸-۳-۶. زمان و مکان انجام پژوهش..... ۳۸
- ۳۸-۳-۷. متغیرهای پژوهش..... ۳۸
- ۳۸-۳-۸. جدول متغیرها..... ۳۸
- ۳۹-۳-۹. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها..... ۳۹
- ۴۰-۳-۱۰. ملاحظات اخلاقی..... ۴۰

فصل چهارم: یافته‌های پژوهش

- ۴۲-۴-۱. مقدمه..... ۴۲

- ۴۲-۲. یافته‌های توصیفی ۴۲
- ۴۲-۲-۱. اطلاعات دموگرافیک ۴۲
- ۴۷-۲-۲. میزان جریان بزاق تحریکی، میزان جریان بزاق غیرتحریکی، pH بزاق و زروستومیا ۴۷
- ۴۸-۳. یافته‌های تحلیلی ۴۸
- ۴۸-۳-۱. میزان جریان بزاق تحریکی، میزان جریان بزاق غیرتحریکی، pH بزاق و زروستومیا برحسب جنسیت ۴۸
- ۴۸-۳-۲. میزان جریان بزاق تحریکی، میزان جریان بزاق غیرتحریکی، pH بزاق و زروستومیا برحسب سن ۵۳
- ۴۸-۳-۳. میزان جریان بزاق تحریکی، میزان جریان بزاق غیرتحریکی، pH بزاق و زروستومیا برحسب شغل ۶۴
- ۴۸-۳-۴. میزان جریان بزاق تحریکی، میزان جریان بزاق غیرتحریکی، pH بزاق و زروستومیا برحسب مدرک تحصیلی ۶۴
- ۴۸-۳-۵. میزان جریان بزاق تحریکی، میزان جریان بزاق غیرتحریکی، pH بزاق و زروستومیا برحسب شدت بیماری سلیاک ۶۴
- ۷۱-۳-۶. ارتباط میزان جریان بزاق غیرتحریکی و میزان جریان بزاق تحریکی با زروستومیا ۷۱
- ۷۴-۳-۷. ارتباط فراوانی جریان بزاق غیرتحریکی کم و جریان بزاق تحریکی کم با pH بزاق ۷۴

فصل پنجم: بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادهای پژوهش

- ۷۷-۱-۵. بحث ۷۷
- ۸۲-۲-۵. نتیجه‌گیری ۸۲
- ۸۲-۳-۵. محدودیت‌ها و پیشنهادهای پژوهش ۸۲
- ۸۲-۳-۱. محدودیت‌ها ۸۲

۸۳.....پیشنهادها. ۲-۳-۵

فهرست شکل‌ها

عنوان

صفحه

شکل ۱-۲: دیاگرام تشخیص بیماری سلیاک.....	۱۵
شکل ۲-۲: ارتباط بین میزان جریان بزاقی و pH.....	۲۳
نمودار ۱-۴: نمودار دایره ای توزیع فراوانی بیماران شرکت کننده در مطالعه برحسب جنسیت.....	۴۲
نمودار ۲-۴: نمودار ستونی توزیع فراوانی بیماران شرکت کننده در مطالعه برحسب بازه‌ی سنی.....	۴۳
نمودار ۳-۴: نمودار ستونی توزیع فراوانی بیماران شرکت کننده در مطالعه برحسب شغل.....	۴۴
نمودار ۴-۴: نمودار ستونی توزیع فراوانی بیماران شرکت کننده در مطالعه برحسب مدرک تحصیلی.....	۴۵
نمودار ۵-۴: نمودار ستونی توزیع فراوانی بیماران شرکت کننده در مطالعه برحسب شدت بیماری.....	۴۷
نمودار ۶-۴: نمودار ستونی میانگین متغیرهای جریان بزاق تحریکی و غیرتحریکی بیماران برحسب جنسیت.....	۴۹
نمودار ۷-۴: نمودار ستونی میانگین متغیر pH بزاق بیماران برحسب جنسیت.....	۵۰
نمودار ۸-۴: نمودار ستونی فراوانی بیماران شرکت کننده در مطالعه برحسب کاهش جریان بزاق غیرتحریکی و جنسیت.....	۵۱
نمودار ۹-۴: نمودار ستونی فراوانی بیماران شرکت کننده در مطالعه برحسب جریان بزاق تحریکی و جنسیت ایشان.....	۵۲
نمودار ۱۰-۴: نمودار ستونی فراوانی بیماران شرکت کننده در مطالعه برحسب زروستومیا و جنسیت.....	۵۳
نمودار ۱۱-۴: نمودار ستونی میانگین متغیرهای جریان بزاق تحریکی و غیرتحریکی بیماران برحسب بازه‌ی سنی بیماران.....	۵۸
نمودار ۱۲-۴: نمودار ستونی میانگین متغیر pH بزاق بیماران برحسب بازه‌ی سنی.....	۵۸

نمودار ۴-۱۳: نمودار ستونی فراوانی بیماران شرکت‌کننده در مطالعه برحسب کاهش جریان بزاق

غیرتحریکی و بازه‌ی سنی ۶۰

- نمودار ۴-۱۴: نمودار ستونی فراوانی بیماران شرکت‌کننده در مطالعه برحسب کاهش جریان بزاق
 تحریکی و بازه‌ی سنی ۶۲
- نمودار ۴-۱۵: نمودار ستونی فراوانی بیماران شرکت‌کننده در مطالعه برحسب زروستومیا و بازه‌ی سنی ۶۴
- نمودار ۴-۱۶: نمودار ستونی میانگین متغیرهای جریان بزاق تحریکی و غیرتحریکی بیماران برحسب
 شدت بیماری ۶۷
- نمودار ۴-۱۷: نمودار ستونی میانگین متغیر pH بزاق برحسب شدت بیماری ۶۷
- نمودار ۴-۱۸: نمودار ستونی فراوانی بیماران شرکت‌کننده در مطالعه برحسب جریان بزاق غیرتحریکی
 و شدت بیماری ۶۹
- نمودار ۴-۱۹: نمودار ستونی فراوانی بیماران شرکت‌کننده در مطالعه برحسب جریان بزاق تحریکی و
 شدت بیماری ۷۰
- نمودار ۴-۲۰: نمودار ستونی فراوانی بیماران شرکت‌کننده در مطالعه برحسب زروستومیا و شدت
 بیماری ۷۱
- نمودار ۴-۲۱: نمودار ستونی میانگین متغیرهای جریان بزاق غیرتحریکی و تحریکی بیماران برحسب
 زروستومیا ۷۲
- نمودار ۴-۲۲: نمودار ستونی فراوانی بیماران شرکت‌کننده در مطالعه برحسب جریان بزاق غیرتحریکی
 کم و زروستومیا ۷۳
- نمودار ۴-۲۳: نمودار ستونی فراوانی بیماران شرکت‌کننده در مطالعه برحسب جریان بزاق تحریکی
 کم و زروستومیا ۷۴
- نمودار ۴-۲۴: نمودار ستونی میانگین متغیر pH بزاق برحسب میزان جریان بزاق تحریکی و
 غیرتحریکی بیماران ۷۵
- پیوست ۱: نسخه فارسی پرسشنامه زروستومیا فاکس ۹۰

پیوست ۲: چک لیست بررسی نتایج متغیرهای پاراکلینیکی مرتبط با دهان در بیماران سلیاک در استان

اردبیل در سال ۱۴۰۲ ..... ۹۰

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲: تظاهرات بافت شناسی در دئودنوم در بیماری سلیاک.....	۱۳
جدول ۲-۲: فاکتورهای موثر بر جریان بزاق غیرتحریکی.....	۱۹
جدول ۳-۲: عوامل موثر بر سرعت جریان بزاق تحریکی.....	۲۰
جدول ۱-۴: توزیع فراوانی بیماران شرکت کننده در مطالعه برحسب جنسیت.....	۴۲
جدول ۲-۴: توزیع فراوانی بیماران شرکت کننده در مطالعه برحسب بازه‌ی سنی.....	۴۳
جدول ۳-۴: توزیع فراوانی بیماران شرکت کننده در مطالعه برحسب شغل.....	۴۴
جدول ۴-۴: توزیع فراوانی بیماران شرکت کننده در مطالعه برحسب مدرک تحصیلی.....	۴۵
جدول ۵-۴: توزیع فراوانی بیماران شرکت کننده در مطالعه برحسب شدت بیماری.....	۴۶
جدول ۴-۶ میانگین و انحراف معیار استاندارد متغیرهای جریان بزاق تحریکی و غیرتحریکی ، pH بزاق و فراوانی هایپوسالیویشن.....	۴۷
جدول ۷-۴: توزیع فراوانی بیماران شرکت کننده در مطالعه برحسب زروستومیا.....	۴۸
جدول ۸-۴: میانگین و انحراف معیار استاندارد متغیرهای جریان بزاق تحریکی و غیرتحریکی و pH بزاق برحسب جنسیت بیماران.....	۴۸
جدول ۹-۴: توزیع فراوانی بیماران شرکت کننده در مطالعه برحسب کاهش جریان بزاق غیرتحریکی و جنسیت.....	۵۰
جدول ۱۰-۴: توزیع فراوانی بیماران شرکت کننده در مطالعه برحسب کاهش جریان بزاق تحریکی و جنسیت.....	۵۰
جدول ۱۲-۴: میانگین و انحراف معیار استاندارد متغیرهای جریان بزاق تحریکی و غیرتحریکی و pH بزاق برحسب بازه‌ی سنی.....	۵۴
جدول ۱۳-۴: مقایسه میانگین جریان بزاق غیرتحریکی و میانگین بزاق تحریکی در گروه‌های سنی.....	۵۶

- جدول ۴-۱۴: توزیع فراوانی بیماران شرکت‌کننده در مطالعه برحسب کاهش جریان بزاق غیرتحریکی و بازه‌ی سنی ۵۹
- جدول ۴-۱۵: توزیع فراوانی بیماران شرکت‌کننده در مطالعه برحسب کاهش جریان بزاق تحریکی و بازه‌ی سنی ۶۰
- جدول ۴-۱۶: توزیع فراوانی بیماران شرکت‌کننده در مطالعه برحسب زروستومیا و بازه‌ی سنی ۶۲
- جدول ۴-۱۷: میانگین و انحراف معیار استاندارد متغیرهای جریان تحریکی و غیرتحریکی و pH بزاق برحسب شدت بیماری ۶۵
- جدول ۴-۱۸: توزیع فراوانی بیماران شرکت‌کننده در مطالعه برحسب کاهش جریان بزاق غیرتحریکی و شدت بیماری ۶۸
- جدول ۴-۱۹: توزیع فراوانی بیماران شرکت‌کننده در مطالعه برحسب کاهش جریان بزاق تحریکی و شدت بیماری ۶۹
- جدول ۴-۲۰: توزیع فراوانی بیماران شرکت‌کننده در مطالعه برحسب زروستومیا و شدت بیماری ۷۰
- جدول ۴-۲۱: میانگین و انحراف معیار استاندارد متغیرهای جریان بزاق غیرتحریکی و بزاق تحریکی برحسب زروستومیا ۷۱
- جدول ۴-۲۲: توزیع فراوانی بیماران شرکت‌کننده در مطالعه برحسب جریان بزاق غیرتحریکی کم و زروستومیا ۷۲
- جدول ۴-۲۳: توزیع فراوانی بیماران شرکت‌کننده در مطالعه برحسب جریان بزاق تحریکی و زروستومیا ۷۳
- جدول ۴-۲۴: میانگین و انحراف معیار استاندارد متغیر pH بزاق برحسب میزان جریان بزاق تحریکی و غیرتحریکی بیماران ۷۵

واژه‌های **abbreviate**

CD= celiac disease

GFD= gluten free diet

NCGS= nonceliac gluten sensitivity

IELS= intraepithelial lymphocytes

WS= whole saliva

OHIP14= Oral Health Impact Profile 14

XI= Xerostomia Inventory